

Т.Ф. Бочарникова,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри германської та романської філології
Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»*

МОЖЛИВОСТІ ПОЄДНАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ТА КОНТЕКСТНОГО ПІДХОДІВ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Бочарникова Т.Ф. Можливості поєднання компетентнісного та контекстного підходів у фаховій підготовці майбутніх перекладачів.

У статті аналізуються можливості поєднання компетентнісного та контекстного підходів у фаховій підготовці майбутніх перекладачів. Вивчається сутність компетентнісного та контекстного підходів. Наголошується на необхідності доповнення компетентнісного підходу контекстним у процесі професійної підготовки студентів, що характеризується максимальним наближенням змісту та форм навчання до змісту і форм професійної діяльності фахівця. Уточнюються поняття «перекладацька діяльність», «професійна компетентність» та «перекладацька компетенція».

Ключові слова: майбутній перекладач, контекстний підхід, професійна компетентність, перекладацька діяльність, навчальна діяльність.

Бочарникова Т.Ф. Возможности объединения компетентностного и контекстного подходов в профессиональной подготовке будущих переводчиков.

В статье анализируются возможности объединения компетентностного и контекстного подходов в профессиональной подготовке будущих переводчиков. Изучается сущность компетентностного и контекстного подходов. Акцентируется внимание на необходимости дополнения компетентностного подхода контекстным в процессе профессиональной подготовке студентов, который характеризуется максимальным приближением содержания и форм обучения к содержанию и формам профессиональной деятельности специалиста. Уточняются понятия «переводческая деятельность», «профессиональная компетентность» и «переводческая компетенция».

Ключевые слова: будущий переводчик, контекстный подход,

профессionalная компетентность, переводческая деятельность, учебная деятельность.

Bocharnikova T. Professional training of future translators within the framework of the contextual approach.

The possibilities of combining competence-based and contextual approaches in the training of future translators are analyzed in the article. We study the essence of competence-based and contextual approaches. It is emphasized the need to add the context of the competence approach in professional training of students that is characterized by the maximum approximation of the content and forms of education to the content and forms of professional activity of specialist. The concept of "translational activity", "professional competence" and "translation competence".

Keywords: the future translator, the contextual approach, the professional competence, the translational activities, the learning activities.

Нинішній етап розвитку вищої професійної освіти в Україні та за кордоном характеризується рядом тенденцій, до яких можна віднести неперервність, гуманізацію, модернізацію, інтеграцію та інтенсифікацію. На сьогодні запорукою успішної професійної підготовки майбутніх спеціалістів безсумнівно є наслідування зазначених тенденцій. Професійна підготовка спеціаліста – це засвоєння системи знань, умінь, навичок та особистісних якостей, орієнтованих на конкретну професійну діяльність.

Укази Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» [8] та «Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України» [7], Концепція професійної освіти України та Національна Доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті підкреслюють, що держава несе відповідальність за підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до професійного розвитку, опанування та впровадження інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці.

Результатом процесу професійної підготовки є висококваліфікований, конкурентоспроможний, компетентний спеціаліст, покликаний працювати на рівні міжнародних стандартів, зацікавлений у постійному професійному зростанні та готовий як до професійної, так і до соціальної мобільності [5].

Підготовку майбутніх перекладачів та формування їхньої професійної компетентності вивчали вітчизняні та зарубіжні науковці: В. Комісаров, Л. Латишев, Р. Міньяр-Белоручев, В. Сафонова, І. Халєєва та ін. Питання компетентнісного підходу у професійній підготовці сучасних фахівців отримала висвітлення у працях І. Бега, Ю. Варданяна, І. Зязюна, А. Алексюка, О. Глузмана, М. Кадемії, В. Лугового, Н. Кузьміної, В. Петрук та інших науковців.

Ми погоджуємося з думкою К. Борсук, яка стверджує, що відсутність єдиного узагальненого підходу до визначення компетентності перекладача може призвести до неспроможності випускника вищого навчального закладу до виживання та стійкої професійної життєдіяльності в умовах сучасного соціально-політичного, ринково-економічного та інформаційно-комунікаційного простору [1, с. 163-164].

Метою статті є вивчення можливості поєднання компетентнісного та контекстного підходів у фаховій підготовці майбутніх перекладачів.

На нашу думку, головним недоліком традиційної професійної освіти є недостатня орієнтованість на основну мету професійної підготовки. Найбільш вразливими точками фахової підготовки перекладачів є:

- відсутність специфічного методологічного професійно спрямованого підходу до викладання рідної та іноземної мов;
- надмірна теоретизація дисциплін, що викладаються;
- неузгодженість вимог до об'єму та якості знань, що висуваються до мовних дисциплін та практичних курсів перекладу;
- недостатньо виражені міждисциплінарні зв'язки.

Указані протиріччя традиційної підготовки майбутніх фахівців неодноразово підкреслювалися А. Вербицьким. Він вважав, що традиційна модель підготовки спеціаліста, націлена на засвоєння змісту освіти у вигляді знань, умінь та навичок, не відповідала потребам виховання його професійної особистості [2; 3].

Відтак, виникає питання щодо підходів до формування професійної компетентності майбутніх перекладачів. На нашу думку, такі підходи повинні орієнтуватися на активізацію навчальної діяльності, підвищення мотивації та практичне оволодіння іноземними мовами у процесі фахової підготовки майбутніх перекладачів.

У випадку підготовки майбутніх перекладачів мета їхньої лінгвістичної підготовки не завжди відповідає вимогам, що висуваються до професійного володіння іноземними мовами. Адже, стремління до фундаменталізації освіти, до підготовки спеціалістів широкого профілю, не завжди враховує лінгвоосвітній потенціал лінгвістичної підготовки у професійному становленні особистості перекладача, у формуванні його професійного мислення, у збагаченні його мовних практик.

Безсумнівно, осмислення та формування професійно значущих компетенцій повинно виконуватися на етапі мовного навчання, що передуює перекладацькій підготовці та професійній спеціалізації, оскільки, володіння даними компетенціями (на рідній та іноземній мові) дозволяє студентам легше оволодіти базовими перекладацькими діями на професійному рівні.

Слід відзначити, що перекладацьку діяльність ми розуміємо як особливий вид мовленнєвої діяльності, спрямований на реалізацію завдань лінгвістичної комунікації. Професійна компетентність є інтегративною якістю особистості перекладача, що складається з лінгвістичної, міжкультурної, психологічної та комунікативної компетенцій та дозволяє перекладачеві на високому рівні виконувати професійну діяльність.

Зазначимо, що поняття «перекладацька компетенція» є предметом дослідження багатьох науковців і розуміється як здатність перекладати (усно або письмово) на професійному рівні. До спеціальних перекладацьких компетенцій належать:

- базова компетенція: знання про переклад, основні поняття перекладознавства;

- дискурсивна компетенція: знання законів побудови дискурсу і його жанрових різновидів в іноземній та рідній мовах;
- спеціальна компетенція: професійна іншомовна комунікативна компетенція – сукупність знань, умінь і навичок, що дозволяють на належному рівні здійснювати комунікативну іншомовну діяльність у сфері конкретної професії: специфічні знання та вміння для виконання певного виду професійної діяльності. У формуванні спеціальної компетенції і полягає специфіка цілей даної системи навчання [4, с. 25-28].

Викладання дисциплін на базі компетентнісного підходу змінює звичну стратегію навчання, концентруючи увагу на формуванні професійної мовної особистості майбутніх спеціалістів, на розвитку пізнавальних та професійних мотивів, умінь самостійно оволодівати знаннями, оновлювати та збагачувати їх. Таким чином, формування специфічних компетенцій, що відіграють роль основних компонентів професійного мислення, стає обов'язковим першим щаблем становлення професійної компетентності як здатності ефективно здійснювати професійну діяльність.

А тому метою професійної лінгвістичної підготовки є навчання студентів стратегіям засвоєння іноземних мов, методологічним основам текстової діяльності, професійно значущим діям на рідній та іноземній мовах, тобто умінню встановлювати певні міждисциплінарні зв'язки.

За рахунок цього змінюються і освітні цілі студентів – майбутніх перекладачів: вивчаючи іноземні мови не тільки оволодіти лінгвістичною компетенцією, але й навчитися сприймати та утримувати в пам'яті зміст повідомлення, виділяти його змістовні одиниці, поєднувати їх у більш об'ємні інформативні блоки, формулювати та перефразувати зміст повідомлень, усвідомлювати та зберігати при передачі змісту типову та жанрову специфіку тексту, адекватно інтерпретувати зміст мовної та немовної поведінки представників іншомовної культури, орієнтуватися в соціокультурному контексті конкретної комунікативної ситуації.

Саме в цьому, на нашу думку, полягає специфіка формування професійного володіння мовою. Основою професійної мовної особистості стає розвиток її інтелектуальних якостей. А мовленнєвий досвід збагачується, у такому випадку, професійно значущими компетенціями (семантичною, інтерпретативною, текстовою та міжкультурною) як у рідній мові, так і в іноземних. Виходячи з указанного, вважаємо, що орієнтація на вирішення комунікативних та квазіпрофесійних завдань допомагають студентам осмислено готуватися до оволодіння перекладацькою професією. Спираючись на розвиток професійно значущих компетенцій, міждисциплінарна дидактична система забезпечує координацію мовних дисциплін зі спеціальними перекладацькими предметами.

Перехід на нові стандарти дає студентам більше можливостей для самостійного вибудовування освітньої траєкторії відповідно до своїх задатків, здібностей та можливостей. У такому випадку, збільшується роль викладача в уточненні цілей та плануванні навчальної діяльності.

Проте, перехід на дворівневу систему («бакалавр – магістр») виявив більш складні завдання – забезпечити професійну мовну та перекладацьку підготовку студентів за чотири роки. Беручи до уваги той факт, що у студентів-вступників на перекладацькі факультети здібності до перекладацької діяльності не завжди сформовані, виявляються більш серйозні протиріччя: традиційні методи професійної підготовки майбутніх перекладачів не можуть забезпечити ефективну перекладацьку підготовку за такий короткий термін. З одного боку, нові вимоги до вищої освіти передбачають переоцінку підходів до самостійної роботи та посилення ролі професійно спрямованих інтерактивних форм проведення занять. З іншого боку, ці вимоги, розроблені на основі компетентнісного підходу, передбачають отримання кінцевого результату навчання в вигляді набору знань, умінь та навичок, доведених до рівня компетенції, формуючих здатність самостійно застосовувати їх у практичних ситуаціях професійної діяльності. Проте, виникає логічне питання: яким чином довести знання та вміння до рівня компетенцій?

Так, на нашу думку, у рамках підготовки професійних перекладачів як посередників у міжкультурної комунікації необхідною є інтеграція теорії контекстного навчання та методології компетентнісного, міжкультурного та когнітивно-комунікативного підходів, на основі яких і мають розроблятися дидактичні матеріали.

Особливого значення в системі підготовки професійних перекладачів набуває, у такому випадку, фаза орієнтації в майбутній професії [6, с. 66-76], спрямована на:

- розуміння специфіки та основних функцій професійної діяльності;
- усвідомлення психологічних, комунікативних, особистісних вимог, що висуваються до професії;
- виявлення професійно значущих інтелектуальних, мовленнєвих та особистісних якостей, їх розвиток та удосконалення у процесі навчання;
- розуміння відповідальності за вибір професії та за процес її набуття.

Важливо, щоб абітурієнти, обираючи професію перекладача, добре уявляли собі вимоги до цієї професії, та порівнювали з ними свої здібності та можливості: щоб до вступу на перекладацький факультет вони могли сформулювати не тільки те, «що» вони зобов'язані знати і вміти, але й те «як» знати, щоб освоїти обрану професію.

Так, на факультеті «Референт-перекладач» Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» організовано цілий комплекс заходів, що сприяють створенню відповідного освітнього середовища, з-поміж яких можна виділити зустрічі з перекладачами-практиками, відкриті заняття з перекладу та мовних дисциплін. На заняттях викладачі мовних дисциплін активно використовують завдання на перекладування, розігрування та моделювання професійних ситуацій, що вимагають знання культури країн, мови яких вивчаються, та володіння мовленнєвим етикетом на рідній мові.

Такі види робіт, безсумнівно, сприяють тому, що: майбутні перекладачі змінюють пасивну роль на роль активного учасника навчального процесу, оскільки вимушені доводити та відстоювати власну точку зору, вибудовувати комунікацію в групі; аналіз кожної конкретної ситуації дозволяє закріплювати навички усної та письмової комунікації, використовувати іноземну мову як інструмент для вирішення поставлених завдань тощо.

На молодших курсах створенню професійного освітнього середовища сприяють численні професійно спрямовані свята, ігри та конкурси (фонетичний, орфографічний, лінгвокраїнознавчий, театральний, Тижні іноземних мов і культур, День перекладача, різноманітні прес-конференції, засідання Євро клубу).

Для студентів старших курсів проводяться імітаційно-ділові ігри, у яких активну участь приймають носії іноземних мов. Зазначений тип навчання поєднує елементи рольових, імітаційних та ділових ігор, дозволяє імітувати всі аспекти перекладацької діяльності, за рахунок чого стає можливим скорочення часу накопичення професійного досвіду, формування у майбутніх фахівців цілісного уявлення про професію перекладача.

Вивчення можливостей поєднання компетентнісного та контекстного підходів у фаховій підготовці майбутніх перекладачів дало змогу зробити висновок про необхідність інтеграції теорії контекстного навчання та методології компетентнісного, на основі яких і мають розроблятися та удосконалюватися форми професійної підготовки майбутніх перекладачів. Перспективним вважаємо подальше вивчення можливостей контекстного підходу у фаховій підготовці майбутніх філологів та перекладачів.

Література

1. Борсук К. М. Порівняльний аналіз підходів до визначення професійної компетентності сучасного перекладача / К. М. Борсук // Порівняльна професійна педагогіка. – 2013. – №1. – С. 163-173.
2. Вербицкий, А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход [Текст] / А.А. Вербицкий // М.: Высшая школа, 1991. – 207с.
3. Вербицкий А.А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара 16 ноября 2004 г.

– М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 84 с.

4. Гавриленко Н. Н. Теория и методика обучения переводу в сфере профессиональной коммуникации / Н. Н. Гавриленко – М.: Научно-техническое общество имени академика С. И. Вавилова, 2009. – 178 с.

5. Лунев А.Н., Пугачева Н.Б. Социальная практика как философское основание педагогического стратегирования в техническом вузе // Общество: философия, история, культура. – 2013. – № 4.

6. Поршнева Е.Р. Роль профессиональной ориентации в повышении эффективности обучения переводчиков-профессионалов / Е. Р. Поршнева // Психологическая наука и образование. – 2003. – № 1.

7. Указ Президента України «Про заходи вдосконалення системи вищої освіти України» / Міністерство освіти і науки України. – № 199/2004, 17.02. – К., 2004

8. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» / Міністерство освіти і науки України. – №347/2002, 17.04. – К., 2002.